

MISCEL·LÀNIA LA FINESTRA OBERTA PREMI SALVADOR REIXACH

▼ NOVETATS

ANNALS DEL PATRONAT

● 283

NOVETATS 2008

ABAD, Joan, i AULINES, Albert: *La Balma de la Xemeneia. Localització i intervencions arqueològiques (1983-2005)*. Associació Arqueològica de Girona. Anglès, 2007. 95 pàgines.

Publicació divulgativa de les intervencions a la balma de la Xemeneia, a cavall de les comarques de la Selva i la Garrotxa. Situada als cingles de Sant Roc, al municipi d'Amer, comparteix context i territori amb un dels conjunts arqueològics més importants de les comarques gironines, com són els jaciments de Santa Elena (I-XII), tots ells situats a la vall del riu Brugent.

AGUSTÍ, Josep: *Excursions per l'Alta Garrotxa. Beget i Rocabrana*. Llibres de Batet, Olot, 2008. Fotografies de Josep M. Melció. 92 pàgines.

Un nou volum (és el XIV) de la col·lecció de Guies dels Llibres de Batet.

Fidel al format clàssic de la col·lecció, presenta onze itineraris guiats, amb dos mapes ampliat i una breu bibliografia.

L'avantatge i, realment, la utilitat que tenen aquestes petites guies és que, a més de guiar el caminant amb indicacions relativament fàcils de seguir, fan una temporalització dels itineraris, amb gràfics del relleu i, d'una manera especialment brillant, un conjunt d'orientacions i informacions de caràcter històric i cultural en la línia tradicional de l'excursionisme català: integrar el patrimoni natural en el cultural i històric. D'aquesta manera, llibres com aquest són de fàcil (i profitosa) lectura, encara que no se sigui un excursionista avesat.

Capítol a banda mereix la qualitat de les imatges que s'hi inclouen. Les fotografies de Josep M. Melció són, senzillament, extraordinàries.

BARALDÉS i CAPDEVILA, Marissa; CASAS i PUJADAS, Bartomeu, i COSTA i COSTA, Josep M.: *Una petjada per la Vall del Llierca. Passat i present del seu patrimoni religiós*. Ajuntaments de la vall del Llierca, 2008. 385 pàgines.

Llibre que recull, en forma de fitxa, l'estudi històric i la descripció arquitectònica, la situació i la localització, així com d'altres aspectes, com ara les festes, les llegendes i les dites populars, de les tres capelles, els onze oratoris i les vint-i-tres esglésies que hi ha al territori que es coneix com la vall del Llierca. Agrupa, doncs, edificis religiosos d'Argelaguer, Montagut, Oix, Sales de Llierca, Sadernes, Sant Jaume de Llierca i Tortellà.

Els textos dels autors van acompanyats de dibuixos de Marissa Baraldés i de fotografies dels mateixos autors, a més de Josep Juanola, Joan Oliva, Miquel Palomeras, Antoni Palomeras i Lluís Surribas.

BORRELL I SABATER, Miquel: *Portes, panys i forrellats d'esglésies i ermites. Les terres gironines*. Diputació de Girona. Girona, 2007. 185 pàgines.

Magnífic llibre sobre els treballs relatius a portes i portalades, en totes les seves tipologies, així com sobre els diferents elements de les portes: forrellats, panys i agafamans, picaportes o baules.

Si els textos són fàcils i entenedors, la gran aportació del llibre són les imatges, excel·lents per la qualitat i exhaustives per la quantitat. Una gran aportació a aquesta part de la cultura propera, pel seu caràcter etnogràfic, a les arrels més profundes de l'art popular.

CAMÓS, Narcís: *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña (Girona, 1772)*. Edició facsímil. Diputació de Girona. Girona, 2008. 159 pàgines.

Edició facsímil, a càrrec d'Àngel Rodríguez i Pep Vila, dels capítols relatius al Bisbat de Girona. L'autor, el dominic gironí Narcís Camós, construeix una obra que no s'ha de valorar pel seu rigor ni erudició tot i que, segons el *Diccionario Crítico* de Fèlix Torres Amat, de l'any 1836, "*es apreciada de los eruditos, por aparecer en ella la rectitud é ingenuidad del autor*". És una mena de jardí marià que, com també apunta Joan Carreras a la introducció, recorda les *Floretes de Sant Francesc* o les *Flors de Maria* del mateix Verdager.

En tractar-se, doncs, del recull de presències marianes a les comarques de Girona, hi ha moltíssimes referències a temples, capelles i oratoris situats a la Garrotxa. Entre aquests destaquen, per la seva continuïtat en el temps, les del Tura i la del Santuari dels Arcs.

COLOMER CASAMITJANA, Joel; BARTOLOMÉ, Laura; FUMANAL, Miquel Àngel; SOLÀ COLOMER, Xavier, i DE SANJOSE LLONGUERAS, Lourdes: *La Parròquia de Sant Vicenç. Un eix religiós, social i artístic en la història de Besalú*. Ajuntament de Besalú i Diputació de Girona. Olot, 2007. 282 pàgines.

Completíssima anàlisi de la comunitat religiosa creada al voltant de la parròquia de Sant Vicenç de Besalú. L'estudi comprèn des dels primers anys de la seva construcció fins a un capítol final que arriba al segle XX.

Amb una gran quantitat de documentació, s'analitza el paper de l'Església en l'època medieval (amb especial referència a la parròquia de Sant Vicenç, òbviament) entre el segle X i el XV, en un estudi de Joel Colomer; Xavier Solà continua durant l'època moderna amb l'estudi de la comunitat de preveres, les congregacions i la parròquia del segle XVI al XIX, i el mateix Solà amb Miquel Àngel Fumanal firmen el capítol que se centra en els segles XIX i XX (visites il·lustres, robatoris, destruccions i restauracions).

El llibre, però, inclou tres capítols dedicats a l'anàlisi artística de l'església, de manera que Laura Bartolomé escriu sobre la seqüència arquitectònica i ornamental entre els segles X i XIII, en Miquel Àngel Fumanal ho fa sobre el culte i l'art dels segles XIII al XV i la Lourdes de Sanjosé, sobre les aportacions a la història de l'art de Sant Vicenç entre el segle XVI i el XVIII.

Magníficament editat, amb fotografies de gran qualitat, el llibre conté finalment un apèndix documental comentat.

PARC NATURAL DE LA ZONA VOLCÀNICA DE LA GARROTXA:
Entre volcans. Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. Olot, 2007. 131 pàgines. (En memòria de Pep Callís, fotògraf)

Magnífic volum d'imatges de la zona volcànica de la Garrotxa. Amb textos de Josep Maria Prats, Llorenç Planagumà i Xavier Oliver, i imatges de Xavier Béjar, Paul Browning, Ramon Cros, Ramon Fortià, Mike Lockwood, Xavier Oliver, Josep M. Prats, Joan Montserrat, Josep Palomé, Carme Plana, Carles Pujolar, Fran Trabolon i, especialment, Pep Callís (1949-2006) a qui s'ha volgut retre homenatge amb aquest llibre.

Les extraordinàries fotografies s'agrupen de forma temàtica per facilitar i estimular el coneixement del parc; així, es pot gaudir del *Paisatge*, la *Gea*, la *Flora*, la *Fauna* i *L'home*.

Estudis Històrics de la Garrotxa. La Guerra Civil a Olot. Testimonis i vivències. Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Olot, 2007. Núm. 2. 231 pàgines.

Setze testimonis –dels quals sis són inèdits i alguns són ja coneguts– dels fets relacionats amb la Guerra Civil espanyola a Olot.

De diferents qualitats, alguns textos han estat pensats i redactats per a la seva publicació, mentre que d'altres són la concreció en el paper de les experiències i vivències d'alguns dels testimonis o de parents molt directes.

Aportació bàsica de l'Arxiu Comarcal a la bibliografia local relativa a la Guerra Civil, certament interessant per la qualitat dels escrits –i, en alguns casos, per la intensitat del relat–, que afecten tots els àmbits socials, econòmics i polítics dels dos sectors enfrontats.

FARGAS, Pep, (text) i COTS, Jaume, (dibuixos): *La Cabana d'en Marunys. Olot entre terratrèmols*. Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. Edicions Municipals. Col·lecció El Gamarús, núm. 2. Olot, 2007. 41 pàgines.

Còmic històric sobre els fets relatius als terratrèmols del 1427, que van significar la destrucció de la Vila Vella i la possibilitat d'iniciar els treballs de construcció de la Vila Nova.

A partir de personatges recreats, però amb una gran fidelitat històrica i ben documentats, Pep Fargas elabora una molt bona història de divulgació de la baixa edat mitjana, un període clau en la història d'Olot. Els dibuixos de Jaume Cots acompanyen de forma magnífica la trama argumental i narrativa. Una molt bona iniciativa que tindrà aviat continuació amb dos nous volums relatius al segle XVII i a la guerra del Francès.

ARXIU D'IMATGES D'OLOT: *Fons Joan Antoni Satorre Tomàs*. Fons de Col·leccions de l'Arxiu d'Imatges d'Olot. Institut de Cultura de la Ciutat d'Olot. Edicions Municipals. Olot, 2008. 28 pàgines.

Número 5 de les publicacions breus dels fons que gestiona l'Arxiu d'Imatges d'Olot.

En aquest cas, la catalogació del fons Joan Antoni Satorre coincideix amb l'antològica que ha estat exposada aquest mateix any 2008. Satorre (1920-1985) va deixar una profunda empremta per la seva tasca que, pel que fa a la donació del fons, està formada per 14.239 fotografies en blanc i negre d'una gran riquesa testimonial dels anys en què va exercir. Qualitativament situat en la categoria de fotoperiodisme, un repàs per la seva obra és un passeig per l'Olot dels anys quaranta, cinquanta i seixanta, amb escenes de tota mena, la qual cosa demostra la gran preocupació de Satorre per cercar totes les facetes de la societat olotina, sempre treballant des dels seus estudis al carrer Clivillers, primer, i al Serra i Ginesta, després, exactament on hi ha l'Orquídea.

FUMADÓ i COMAS, Francesc, (dibuixos) i COROMINOLA i VILA, Joan, (text): *Dibuixos del romànic garrotxí*. Francesc Fumadó, ed. Olot, 2007. 151 pàgines.

Llibre de format gran. Passeig visual pel romànic garrotxí de la mà d'un excel·lent dibuixant, en Francesc Fumadó, que reproduceix gairebé tots els edificis o les restes pròpies d'aquell moment artístic (se'n recullen 134). Els dibuixos van acompanyats de breus textos, en forma d'anotacions, de Joan Corominola, bon coneixedor del romànic (especialment el de l'Alta Garrotxa), que situa l'edifici o la construcció (s'inclouen alguns ponts i edificis civils, com ara l'Estada Juvinyà, de Sant Joan les Fonts) en el seu context i ajuda a la seva comprensió conceptual i no només visual.

GALLEGO AGUILERA, Nazaret: *Santa Maria de Besalú. Arquitectura, poder i reforma (segles X-XII)*. Amics de Besalú i el seu comtat. Girona, 2007. 394 pàgines.

Treball de recerca (DEA), com consta a l'inici, amb títol original *Santa Maria de Besalú. La materialització edilícia del procés de reforma canonical. D'Aquisgrà als canonges agustinians de Sant Ruf d'Avinyó*.

Intensíssim i extens treball d'estudi de la canònica de Santa Maria, en tot el procés de gènesi de l'obra, amb les característiques de la societat besalunenca del segle XI i les transformacions socials i econòmiques pròpies del XII.

Introduint els aspectes de les relacions entre aquisgranesos i agustinians al llarg d'aquells segles, s'estableix la localització i la cronologia exacta de les esglésies de Besalú a partir de les darreres interpretacions de les intervencions arqueològiques a Santa Maria (especialment a la capçalera).

El treball, però, no es limita als aspectes més socials i s'introdueix en un ampli estudi formal en un interessant capítol (*L'art de seduir*) dedicat a l'activitat escultòrica a Santa Maria, per acabar amb el comentari analític de l'art mortuori en els espais sacralitzats.

A la més que interessant conclusió del treball l'acompanya una extensa relació de bibliografia agrupada i comentada, així com un útil apèndix documental i una bona selecció d'imatges i reconstruccions gràfiques.

Juntament amb el llibre dedicat a Sant Vicenç (vegi's Colomer, Joel, *et altri*), és una eina imprescindible per a la comprensió del romànic besalunenc i, per extensió, català.

GUTIÉRREZ, Jesús, (coordinador) *et altri: Història de la Garrotxa*. Diputació de Girona. Girona, 2008. 1.145 pàgines.

Tot llibre d'història també és fruit del seu temps. La *Història de la Garrotxa* que acaba de veure la llum és tot un indicador dels canvis experimentats en la historiografia local en els darrers anys. Hem passat de la història feta per un sol erudit a una història feta amb un equip de 51 historiadors i historiadores; de l'historiador "tot terreny" (que escriu sobre totes les èpoques) a l'especialista que es refereix a un determinat període; de l'historiador *amateur* al professional amb formació universitària que treballa de professor a les universitats o els instituts de secundària, als arxius, museus o centres d'investigació; de la història "autosuficient" a la història que sol·licita la col·laboració d'altres disciplines (la literatura, la geografia, la geologia, l'arquitectura, l'arqueologia, la història de l'art o la fotografia); de la història centrada en una ciutat o una localitat a la història d'un territori més ampli. Així doncs, som davant d'una obra coral que forma part d'una col·lecció promoguda per la Diputació de Girona que ens mostra que la divisió comarcal de la Catalunya democràtica ha acabat tenint traducció historiogràfica. De la mateixa manera que la va tenir, ben mirat i salvant totes les distàncies, la divisió provincial d'Espanya al segle XIX (pensem en el llibre de Pedro Martínez Quintanilla *La Provincia de Gerona. Datos estadísticos*, 1865). És la comarca actual un marc territorial idoni per fer història? Tot depèn de l'ús que se'n faci i de la capacitat de defugir anacronismes, a més de no caure en el gravíssim error de confondre les comarques administratives actuals (pràcticament idèntiques als partits judicials vuitcentistes) amb el concepte (ben equivocat) de comarca "natural". Així, per exemple, quan en el llibre s'introdueix el segle XIX es recorda, amb encert, que a començament d'aquell segle "cap de les divisions administratives existents no es corresponia amb les terres que avui formen la Garrotxa, les quals es repartien entre els corregiments de Vic, Figueres i Girona; l'oficina d'hipoteques, per altra banda era a Besalú i deixava de banda tot de municipis pertanyents actualment a l'Alt Empordà. Aquest repartiment –afavorit, sens dubte, per l'evident manca d'unitat geogràfica i climàtica, i possiblement per l'existència d'antigues jurisdiccions com el comtat de Besalú o el vescomtat de Bas– va perdurar en moltes de les divisions comarcals que es van fer al llarg del segle XIX i fins al 1936." (p. 465) Les relacions humanes, socials i econòmiques en el passat són sempre dinàmiques i difícils d'encotillar dins una geografia política que ha anat canviant segons les èpoques i que no té coincidència exacta, tal com es recorda oportunament al llarg del llibre, amb la Garrotxa actual (dels comtats, les vegueries i sotsvegueries, als corregiments, la província i els partits judicials fins a arribar a la comarca actual).

El llibre s'estructura en sis grans apartats, cinc dels quals segueixen la periodificació cronològica clàssica i un (el darrer) fa referència al medi i al futur. Cadascun d'aquests apartats té un coordinador: la prehistòria i el món antic, Gabriel Alcalde; l'edat mitjana, Xavier Puigvert; l'edat moderna, Xavier Solà; el segle XIX, Jesús Gutiérrez; el segle XX, Juli Clavijo, i el medi i el futur, Margarida Castañer. El tractament de cadascun d'aquests apartats és desigual (pel que fa a l'espai i el tractament dels diversos temes) per raons inevitables en la mesura que són desiguals els coneixements de què disposem, com ho palesa l'útil bibliografia comentada, que és una característica valuosa de la col·lecció. I és que possiblement aquesta és una de les virtuts del llibre: mostrar allò que ha estat objecte d'estudi, sí, però de manera molt especial serveix per diagnosticar els buits historiogràfics que en el futur caldria emplenar. Així, per exemple, si relativament notable és el coixí bibliogràfic en què s'han basat els autors per parlar del passat industrial de la Garrotxa, clamorosos són els buits en el camp de la història agrària i rural, un veritable erm que està esperant encara el seu cultivador, tal com es reconeix quan es dona l'escadussera bibliografia sobre "la terra i el treball al camp" al segle XVIII: "paradoxalment, l'estudi històric de la principal activitat econòmica de la major part de les poblacions de la comarca, com eren les feines agrícoles, presenta un panorama molt migrat" (p.1046); com no menys punyent és constatar la inexistència d'investigacions monogràfiques de caràcter interdisciplinari dedicades a la colònia d'estiuejants i al primer turisme d'Olot de l'època del modernisme i el noucentisme, no endebades Olot formava part de les grans viles d'estiueig de la Catalunya interior juntament amb Camprodon, Puigcerdà, Ribes de Freser, Viladrau, Sant Hilari, la Garriga, entre moltes d'altres. Perquè, al capdavant, l'escola olotina de pintura (una de les especificitats d'Olot i la Garrotxa ben sintetitzada en el llibre), amb els seus paisatges de temes olotins des de l'època de Joaquim Vayreda (1843-1894), d'alguna manera també deuria esdevenir un instrument de propaganda turística a més de condicionar la percepció paisatgística que diverses generacions de catalans tenen de la comarca. En aquest sentit, i no pas per casualitat, en l'editorial que el setmanari *La Ciutat d'Olot* dedicà el 1935 a la creació de l'Escola Superior de Paisatge –que amb molt d'encert es reproduïx en el ric apèndix "Textos i materials per a la història de la Garrotxa" (p. 994)– es pot llegir com es relacionava aquesta flamant escola amb un possible increment de turistes i visitants: "L'afluència de visitants que, lentament però segura, aniran atraient; la propaganda excel·lent, insubstituïble, que per al nostre turisme representen els paisatges de temes olotins exposats arreu, a Catalunya i a fora, col·locats en el temps en molts museus i col·leccions particulars d'Europa i d'Amèrica; dintre d'uns anys, el nom i les excel·lències d'Olot escampats per mitjà de memòries d'artistes i de literats amics llurs, d'obres d'història de

l'Art, biografies, crítiques, etc. Tot això representa una elevació progressiva del nivell econòmic de la ciutat que l'Escola pot proporcionar fàcilment amb el temps, si els olotins tenim un mínim d'habilitat per treure'n partit." De la mateixa manera que tindria sentit relacionar l'escola paisatgística amb el "descobriments" turístic d'Olot a començaments del segle XX, no menys important seria que s'endegués un estudi monogràfic sobre l'Eixample Malagrida, sens dubte, una de les ciutats jardí més notables de la Catalunya noucentista. Si bé en el llibre que ens ocupa l'Eixample Malagrida s'analitza ben correctament si considerem els coneixements de què disposem sobre el tema a dia d'avui, ens falten encara, destaquem-ho, peces clau per comprendre històricament i de manera comparativa el projecte dels arquitectes municipals Joan Roca i Josep Esteve (1916-1925), que es reproduïx a tall d'encartat en el llibre: tant des del punt de vista de la història de l'urbanisme com de la història de l'arquitectura. Un treball d'aquestes característiques hauria de preocupar-se per estudiar també en profunditat el perfil social i la procedència geogràfica dels compradors de solars, així com la seva funcionalitat.

En definitiva, estem davant un llibre que ens interpel·la sobre noves investigacions que caldria emprendre o noves preguntes a formular. I això no és poc.

Joaquim M. Puigvert i Solà. UdG

INSTITUT DE CULTURA DE LA CIUTAT D'OLOI: *Els diferents rostres de la immigració: societat, economia, urbanisme i religió*. Documents 3. Ajuntament d'Olot. Edicions Municipals. Olot, 2007. 49 pàgines.

Llibret que recull els textos del cicle de conferències que durant els mesos d'octubre i novembre del 2006 es va realitzar a Olot, organitzat per l'Ajuntament d'Olot, el Consell Comarcal de la Garrotxa, el Pla de Ciutadania i Immigració, Càritas Garrotxa, IDESGA i la Fundació Jaume Bofill.

Conté, doncs, les xerrades de M. del Mar Giera sobre *La diversitat religiosa i immigració a Catalunya*; de M. Àngel Essomba sobre *Racisme en temps de globalització*; de Carles Riera sobre *Integració, convivència i espai públic*, i de Jordi Feu i Estanis Vayreda sobre *La immigració des de la perspectiva local: reflexions sobre el fet migratori a Olot i a la Garrotxa*.

INSTITUT DE CULTURA DE LA CIUTAT D'OLOT: *Pla de ciutadania i immigració d'Olot, 2008-2011*. Documents 4. Ajuntament d'Olot. Edicions Municipals. Olot, 2008. 77 pàgines.

Coordinat per Marta Casas i Rafael Crespo, d'Intercultura, Centre pel Diàleg Intercultural de Catalunya, i amb la col·laboració dels membres de l'àrea de Ciutadania i Immigració del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa, Queralt Bancells, Xevi Casademont, Anna Casamitjana i Rosario Mantero, el llibret conté el text del Pla de Ciutadania i Immigració aprovat pel ple de l'Ajuntament d'Olot per majoria total (només hi va votar en contra el representant de Plataforma per Catalunya).

El text es vertebrava en dues parts: una primera, al voltant del Pla de Ciutadania i Immigració d'Olot, 2008-2011, estructurat en el *Procés d'actualització del Pla; Principis i objectius del Pla; Eixos estratègics; Estat de la qüestió: Olot divers*, i *Seguiment i avaluació*. La segona part conté el *Recull de propostes i les Propostes d'actuació per eixos estratègics*.

Les Garrotxes. 01. Dossier Oficis. Editorial Gavarres, SL. Primavera-estiu 2008. 106 pàgines.

Molt interessant proposta de divulgació cultural i patrimonial. Publicació semestral (el número 1 correspon a primavera-estiu i el 2 està anunciat per l'octubre, amb un dossier sobre *El temps de guerra*), fa un recorregut per algunes de les novetats editorials, aspectes d'actualitat i perfils personals o familiars (en aquest cas, una conversa amb Joan Fontfreda, creador de la popular *Xiruca*), de Francesc Cros, d'Esteve Tarradas i de Mossèn Lluís Suriñach, o de nissagues (la família Trincheria), d'indrets (Beget) i d'arqueologia i/o medi natural (fauna i flora) i d'història (castell d'Hostoles).

En aquest primer número, però, destaca l'ampli dossier sobre *Oficis* abans de l'aparició de la maquinària, basats en la persistència del valor artesanal (fusteria, sants, carbonaires, culleraires, pedrers, paperers, pastors, etc.)

MURLÀ i GIRALT, Josep: *Entre liberals i absolutistes*. Quaderns d'Història d'Olot, núm. 6. Ajuntament d'Olot i Diputació de Girona, Olot, 2008. 105 pàgines.

Repàs en panoràmica *événementielle* de la història d'Olot. Ordenat en quaranta capítols o ítems de caràcters ben diferents en què es barreja l'ensenyament, l'urbanisme, el Teatre Principal i les guerres carlines. Constitueix un bon exemple de la història costumista que des de determinats corrents historiogràfics, partidaris de l'objectivitat (presumpta?) del fet i del positivisme, sense donar cap importància a la interpretació històrica ni a l'anàlisi causal dels fets, limitant el treball a la descripció. Aquestes tendències es van voler presentar com a alternativa a la *història total*, definida per Pierre Vilar i els seus continuadors, que incorpora altres aspectes històrics i socials amb clara relació amb els fets i els períodes, com ara la demografia, l'estudi social, l'economia, el pensament i la cultura, entre d'altres.

Amb continguts de relleu molt divers, l'obra està farcida d'anècdotes elevades a categoria (vegi's el capítol de la premsa, dels escolapis, de la Companyia de Bombers o de la conflictivitat laboral, per exemple). En aquest sentit es troba a faltar, com s'ha comentat, una certa visió general del període, una anàlisi de les ideologies imperants, en especial del carlisme, de l'obrerisme, dels diferents ritmes econòmics o de l'evolució de la població, etc.

Dins la col·lecció d'història local, on el conjunt de volums publicats manté un nivell destacable, aquesta revisió del segle XIX, amb les seves mancances, descriu amb minuciositat alguns aspectes parcials de l'època, tal com ens té acostumat l'autor.

NEBOT, Jordi: *Les fonts del centre d'Olot*. Paisatges Olotins 1. ICCO i Museu Comarcal de la Garrotxa, 2008. 40 pàgines.

Llibret que inicia la col·lecció Paisatges Olotins, amb voluntat de donar a conèixer diferents aspectes de la història local relacionats amb les transformacions urbanístiques que ha experimentat la ciutat.

Format per una sèrie d'imatges (de l'Arxiu d'Imatges d'Olot, majoritàriament) acompanyades de textos explicatius, s'hi fa una proposta d'itinerari recorregut pels racons i les fonts del nucli vell d'Olot.

NOGUÉ, Pep: *El Fajol. Història i cuina del tresor de la Garrotxa*. Vatel Edicions, 2008. Fotografies de Toni Vargas. 81 pàgines.

Receptari del fajol. Llibret que consta de tres parts ben diferenciades. Una primera, amb una història del fajol a càrrec de Guillem Pastoret, que en una cinquantena de pàgines fa un ampli recorregut per les formes d'aprofitament d'aquest recurs alimentari i les varietats en el seu cultiu. La segona, amb un conjunt de fotografies de Toni Vargas, amb voluntat documental sobre els diferents moments dels treballs del seu conreu. Finalment, la tercera és un recull d'una trentena de receptes per cuinar el fajol.

SOLER i JIMÉNEZ, Joan: *La formació de la població de Santa Pau a redós del castell dels barons (1248-1331)*. Fundació Noguera. Barcelona, 2008. 319 pàgines.

Aquest estiu, finalment, ha estat publicat el treball de Joan Soler i Jiménez dedicat a la formació de la població del castell de Santa Pau en la gairebé mitja centúria a cavall dels segles XIII i XIV. Val a dir que bona part de la investigació es va completar gràcies a la Beca Ernest Lluch de Ciències Socials i Humanes atorgada a l'autor l'any 2002. La publicació que ara tenim a les mans, en canvi, s'ha beneficiat de l'empenta editorial de la Fundació Noguera. Fet i fet, aquestes dues dades presenten prou bé quina ha estat la trajectòria de l'obra.

En primer lloc, cal que ens fixem en el punt de partida: essencialment, el fons de la notaria de Santa Pau dipositat, al costat d'altres sèries semblants, a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa. Joan Soler començà a treballar amb el propòsit d'il·luminar els orígens d'un poble en què es flaira història a cada raconada, per bé que, en realitat, el seu passat encara es desconeix en molts sentits. Així doncs, el primer gran encert va ser la localització, amb la impagable ajuda dels arxivers, de fonts documentals abundoses per omplir els amplis buits en el coneixement de l'articulació del nucli a redós de la residència dels barons de Santa Pau. Malgrat que potser la fita màxima sigui analitzar l'acta fundacional de la població que representa la carta de franqueses concedida per Ponç III el 1300 (i feliçment redescoberta en el treball que ens ocupa), l'autor traça les coordenades necessàries per enquadrar l'esdeveniment, alhora que en descriu els processos socials i urbanístics circumdants i subsegüents.

D'entrada, indaga en la fase originària de la baronia de Santa Pau, demarcació senyorial apareguda a mitjan segle XIII, amb antecedents vinculats a la casa dels Porqueres i als castlans de Finestres. Pot datar-ne amb força exactitud la creació a partir d'una alienació reial en el tombant dels anys 1277 i 1278 i, sobretot, aporta dades significatives sobre la manera com s'organitza i s'hi exerceix la jurisdicció. Així mateix, posa èmfasi en els amplis efectes que deriven de l'establiment d'una escrivania (més endavant ja notaria), la primera passa de la progressiva estructuració de la senyoria. Com també desgrana la culminació d'aquest aparell administratiu per enfortir el control de les rendes, passa pel sorgiment de la cúria baronial i, especialment, per dos processos de concentració: el mercat setmanal i la pobla d'entorn del castell.

Així, el segon gran capítol es dedica a la concessió d'un mercat per part del monarca el 1298 (data que Joan Soler fixa després de corregir certes vacil·lacions) i, de manera molt exhaustiva, a la carta de franqueses del 15 de novembre del 1300 a favor dels nous habitants del que fins aleshores era la cellera de la *domus* de Santa Pau. A més de discernir-ne els diversos aspectes jurídics, precisa que es tracta d'un acord entre dues parts, un contracte fruit de la correlació de forces entre el baró i els pagesos més puixants de la vall.

Finalment, desplega l'ampli ventall d'informació que forneix la minuciosa recerca documental per explicar amb detall el bastiment de la pobla del castell de Santa Pau entre el 1300 i el 1331. En aquest àmbit els resultats són difícilment igualables per altres estudis de poblacions, com a mínim, de la Catalunya Vella. L'autor estipula fases en la urbanització, identifica pràcticament cadascun dels primers tinents de cases i els subestablerts, els caracteritza des del punt de vista social i, al capdavant, reconstrueix hàbilment la primera formació del recinte bona part del qual ha arribat fins a nosaltres.

La publicació inclou, d'acord amb les directrius de la col·lecció, un extens apèndix documental, el material, és clar, sobre el qual s'ha bastit l'estudi, però també prou ric per obrir-se a altres perspectives d'anàlisi. S'adjunta, en darrer terme, un índex dels personatges registrats, que dóna fe, un cop més, de la precisió que assoleix la investigació.

Si al principi ressaltàvem la importància dels fons utilitzats, ara, ressenyats a grans trets alguns dels elements bàsics del treball de Joan Soler, també hem de fer atenció a l'extraordinària aportació que significa per a la historiografia garrotxina. Des d'aquestes pàgines podem celebrar les nombroses virtuts de l'obra, però és que, possiblement, la difusió que en permetrà la publicació impulsarà, fins i tot, la pobla de Santa Pau a manera de cas paradigmàtic de certes realitats de la Catalunya medieval. Certament, com es proposa el mateix autor, estem davant d'un autèntic i reeixit exercici de ciència històrica i, per sort nostra, l'escenari escollit és un indret de la comarca. Al seu torn, no podem deixar

de prendre aquesta recerca com una demostració de les possibilitats dels arxius a què tenim accés (queda pendent, com s'afirma en algun lloc de l'obra, estendre l'àmbit d'acció dels investigadors als fons patrimonials de masos, mines en molts casos encara per identificar).

Per tot això, la lectura de *La formació de la pobla de Santa Pau...* és recomanable a tots els paladars autòctons o forans més o menys avesats a la matèria (que, de ben segur, en sabran valorar els múltiples ingredients). En un altre nivell, a més, la reconstrucció que s'hi ofereix del recinte medieval convida a una passejada, amb el llibre sota el braç, per visitar les cases i espais els orígens dels quals s'expliquen a bastament en el treball. Comptat i debatut, no podem passar per alt la crida a la continuïtat que fa l'autor. Sens dubte, més que en una arribada estem en un punt de sortida: hem de seguir l'estela que ha deixat la recerca de Joan Soler.

Albert Reixach

ROMEU i FIGUERAS, Josep: *La Garrotxa. Creences i costums. El cicle de l'any*. Farell editors. Col·lecció Popular. Llegendes. Sant Vicenç de Castellet, 2007. 111 pàgines.

Professor universitari de literatura catalana del 1969 al 1984, Josep Romeu (mort el 2004) llega un treball de caràcter antropològic, recull de dites, creences i llegendes que s'emmarquen en el cicle pagès i popular de l'any. Metodològicament, respon als paràmetres d'un costumari popular (bàsicament pagès).

Estructurat en capítols mensuals, es poden llegir fins a 281 referències a actituds, feines, tasques i activitats del món rural i periurbà, amb les cites de procedència de font, lloc i any (majoritàriament dels anys 1950 al 1955, quan la presència i el pes del món agrari en la nostra societat garrotxina eren molt més significatius que en l'actualitat).

Testimoni interessant d'un temps que el mateix esdevenir històric ha situat en el passat més recent però, alhora, més llunyà, amb clares arrels medievals.

SOLER i SIMON, Santi: *Tortellà en blanc i negre. Un passeig per la memòria gràfica d'un poble, 1880-1970*. Ajuntament de Tortellà, 2007. 236 pàgines.

Recull gràfic de Tortellà al llarg d'uns noranta anys (les imatges van del 1880 al 1970). El volum conté unes dues-centes fotografies que pretenen reconstruir visualment l'evolució de la vida del poble de Tortellà, els canvis en l'estructura urbana, en els carrers, en les cases i en les formes de vida, la cultura i els costums dels habitants.

La majoria de les imatges es publiquen per primera vegada i són el fruit d'una llarga tasca de recerca i recollida de fotografies de petits arxius familiars i dels fons disponibles a l'Arxiu d'Imatges de l'Ajuntament de Besalú, on es conserven obres d'Esteve Molas i de Valentí Fargnoli, principalment.

Hi ha aportacions molt valuoses, anotacions i revisions d'alguns dels edificis i espais més representatius de Tortellà. Cal destacar la imatge del Tortellà incendiat pels carlins, el 1873, fotografia clàssica i reproduïda sense qüestionar la seva autoria, moment ni veracitat. Com Santi Soler, hem coincidit a assenyalar la manipulació posterior de les columnes de fum.

Tot i que el valor principal de l'obra és el recull gràfic, s'agraeixen els petits comentaris que acompanyen les fotografies i que ajuden a situar molt millor l'obra. Un treball excel·lent que s'agraeix pel que aporta al patrimoni de la història de la comarca.

TORRAS i MATÓ, Lluís: *La Masia catalana*. Ajuntament de Sant Joan les Fonts. 2007 (2a ed.). 110 pàgines.

Reedició del text de Lluís Torras editat el 1987, tot i que va ser escrit (i presentat als Jocs Florals de la Ginesta d'Or) el 1930, recuperat dels *Papers de l'Arxiu Casulà*.

Situat en un mas idealitzat i no real, la Salabardenya, del qual hi ha diferents accepcions, i amb personatges voluntàriament recuperats de la història, l'autor realitza un exercici de descripció de les formes de vida tradicionals, pròpies dels segles passats en l'entorn rural. Només cal afegir un gran però: el subtítol o lema de l'obra, escrit per l'autor mateix, és *De quan els amos se la menaven*, de manera que la principal conclusió és que mentre hi havia algú que mantenia el principi d'autoritat (o autoritarisme, basat en la propietat), no hi va haver gaires problemes. Altra cosa ha estat a partir de la introducció de les noves formes de gestió de la terra i, especialment, amb els canvis socials que

s'han produït arreu amb la industrialització i les noves formes polítiques. De fet, i a pesar de la introducció d'en Casulà, resulta una mena de cant del cigne de l'antic règim agrari.

Va acompanyat d'algunes imatges (de no gaire qualitat pel que fa a la reproducció) de L. Roisin, fotògraf de principis del segle XX, i d'altres, de les quals no hi ha referència d'autor ni procedència.

VILA SUBIRÓS, Josep (editor). *La conservació del patrimoni natural i la biodiversitat. VI Jornades sobre l'Alta Garrotxa. Tortellà (Alta Garrotxa), 31 de maig i 1 de juny de 2007*. Universitat de Girona. Càtedra de Geografia i Pensament Territorial. Girona, 2008. 198 pàgines.

Recull de les comunicacions de les VI Jornades sobre l'Alta Garrotxa, realitzades a Tortellà els dies 31 de maig i 1 de juny del 2007.

Representa un exhaustiu repàs per tots els aspectes propis del patrimoni d'aquest espai d'interès natural. A partir d'una ponència inicial (en la qual es veu la mà de l'editor, Josep Vila) que repassa el passat, el present i fa previsions de futur sobre la dinàmica paisatgística de l'Alta Garrotxa, diferents estudiosos fan les seves aportacions sobre la flora (l'amenaçada i la invasora), la conservació i la gestió dels boscos, la fauna (ocells, ungulats, quiròpters, crancs, etc.) i la protecció dels espais fluvials.

Les jornades es van tancar amb una intervenció sobre les estratègies de conservació de la biodiversitat a càrrec de J.M. Mallarach. Es pot considerar que aquesta publicació presenta un interessant balanç sobre l'estat de conservació i l'eficàcia en la gestió d'aquest espai després de set anys de la creació del Consorci de l'Alta Garrotxa.